

Medikolegal Değerlendirmelerde İliyet Bağı Kavramı: Geleneksel Derleme

The Concept of Causal Relation in Medicolegal Evaluations: Traditional Review

^{1b} Ekin Özgür AKTAŞ^a, ^{1b} Koray YILMAZ^a, ^{1b} Ahsen KAYA^a

^aEge Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp ABD, İzmir, Türkiye

ÖZET Ceza ve tazminat davalarında, somut olayın çözümünde mahkemeler tarafından sıklıkla bilirkişi raporu istenmektedir. Bilirkişi atamaya yetkili mercilerce, alanında uzman olan ve ilgili mevzuata göre yetkilendirilmiş bilirkişilerden alınan yazılı görüşler “Bilirkişi Raporları” olarak adli mercilerin takdirlerine sunulmaktadır. Dava konusu eylem ile oluşan zarar arasında illiyet bağının olup olmadığını tespit etmek bilirkişi incelemelerinin temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Mevzuatta illiyet bağının tespitine yönelik doğrudan bir düzenleme bulunmamakla birlikte “neden olmak”, “sebebiyet vermek”, “ileri gelmek”, “...den dolayı” gibi anlatımlara rastlanmaktadır. Bilirkişi raporlarında illiyet bağının doğru değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Bilirkişilerin illiyet bağı konusunda değerlendirme yaparken, konu ile ilgili hukuki bakış açısını bilmeleri, değerlendirmelerini objektif ve bilimsel dayanaklara göre yapmaları gerekmektedir. Ceza davalarında illiyet bağı tespitinin doğru yapılamadığı durumlarda; meydana gelen olaya ait olmayan bir sonucun faile bağlanması ile hata ortaya çıkabilmekte, suçun varlığı söz konusu olsa da suçun ağırlık derecesi değişebilmekte, meydana gelen olaya ait bir durumun olayla illiyet bağı olmadığı sonucuna varılarak suçun varlığı ve nitelikli hâli atlanabilmektedir. Tazminat davalarında illiyet bağı tespitinin doğru yapılamadığı durumlarda ise her iki taraf için hak kazanç ve kayıpları söz konusu olabilmektedir. Bu derlemede, illiyet bağı kavramı detaylı bir şekilde ele alınarak bilirkişi incelemelerinde illiyet bağı değerlendirilirken nelere dikkat edilmesi gerektiği hususlarında, literatür bilgileri eşliğinde değerlendirme yapmak amaçlanmıştır.

ABSTRACT In criminal and compensation cases, expert reports are often requested by courts in resolving the concrete case. By authorities, written opinions received from experts are presented to the discretion of judicial authorities as “Expert Reports”. Determining whether there is a causal relation between the action that is the subject of the case and the damage is one of the main factors of expert examinations. Although there is no direct regulation in legislation for determination of causal relation, there are expressions such as “to cause”, “to come forward”, “because of...”. It is very important to evaluate causality correctly in expert reports. When evaluating causality, experts should know legal perspective on the subject and make their assessments on objective and scientific principles. In cases where causal relation cannot be determined correctly in criminal cases; error may occur when a result that doesn't belong to event occurred is attributed to perpetrator, although the existence of crime is in question, the degree of crime can change, and a situation related to the event that has occurred is not related to the event, and the presence and quality of the crime can be skipped. In cases where the causal relation cannot be determined correctly in compensation cases; there may be rights gains and losses for both parties. In this review, the concept of causal relation is discussed in detail and aimed to make an evaluation in the light of literature on what should be considered when evaluating causal relation in expert examinations.

Anahtar Kelimeler: İliyet bağı; nedensellik; bilirkişi; bilirkişi raporu

Keywords: Causal relation; causality; expert; expert report

Uyuşmazlıklarda, adli makamlar sıklıkla maddi gerçeği ortaya koyabilmek amacıyla çözümü, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde ilgili alan uzmanlarından görüş alma ihtiyacı duyarlar.^{1,2} Bilirkişi

atamaya yetkili mercilerce, alanında uzman olan ve ilgili mevzuata göre yetkilendirilmiş bilirkişilerden alınan yazılı görüşler “Bilirkişi Raporları” olarak adli mercilerin takdirlerine sunulmaktadır.

Correspondence: Koray YILMAZ

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adli Tıp ABD, İzmir, Türkiye

E-mail: koray-yilmaz@hotmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine and Forensic Sciences.

Received: 06 May 2022

Accepted: 28 Jun 2022

Available online: 02 Aug 2022

2619-9459 / Copyright © 2022 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Bilirkişilerce yapılan değerlendirmelerin; objektif, ölçülebilir, denetlenebilir, referanslara dayalı ve bilimsel olarak yapılması gerekmektedir.³ Ayrıca bilirkişiler; yargının kendilerine sorduğu sorulara, kendi uzmanlık alanları sınırlarında kalarak, bilimsel ve objektif cevaplar vermek zorundadırlar.³

Kişilerde meydana gelen zararların ceza ve tazminat hukukunda değerlendirilmesi sıklıkla söz konusu olmakta, bu durumda bilirkişilerin tespit edilen bulgu ve delillerin inceleme konusu olayla ilişkisini, illiyetini de değerlendirmesi gerekmektedir. İlliyet kavramı, sadece hukuka özgü bir kavram olmayıp, tüm bilim dallarını ilgilendiren ortak bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴ Menşeyini esas itibarıyla felsefe ve tabii bilimlerden almaktadır.⁴ Felsefi açıdan, her olayın mutlaka bir sebebinin olduğu ve hiçbir olayın tesadüfen meydana gelmediği varsayımı mevcut olup, hukukta da bu varsayım üzerinden sebep-sonuç ilişkisi değerlendirilerek illiyet bağı kavramı ortaya çıkmaktadır.^{4,5} İlliyet bağı, her türlü sorumlulukta büyük önem taşıdığından hem hukuki sorumluluğun hem de cezai sorumluluğun temel koşullarından birini oluşturmaktadır.⁴

Bu makalede; suçun maddi unsurlarından biri olan illiyet bağı kavramının tanımını ve illiyet bağı türlerini açıklamak, illiyet bağına ilişkin özel durumlardan ve illiyet bağı kesen durumlardan bahsetmek ve medikolegal değerlendirmelerde illiyet bağı açısından bilirkişilerin dikkat etmesi gereken noktaları vurgulamak amaçlanmıştır.

SUÇUN MADDİ UNSURLARI

Hukuka aykırı eylemler, emredilen davranışları yapmama (ihmal) veya yasaklanan davranışlarda bulunma (icra) şeklinde ortaya çıkabilen insan davranışlarıdır. Bu eylemlerde sorumluluk için hukuka aykırı bir davranış ile bu davranış sonucunda zararın ortaya çıkması ve hukuka aykırı eylem ile meydana gelen zarar arasında uygun bir illiyet (nedensellik) bağının bulunması gereklidir.⁵⁻⁸

Ceza hukuku açısından illiyet bağının incelenmesi için gerçekleştirilen suçun neticeli bir suç olması, yani suçun kanuni tanımındaki neticenin gerçekleşmesi gerekmektedir.⁹ Suçun kanuni tanımında bir netice aranmamışsa, illiyet bağının tespiti

söz konusu olamaz.⁹ Ceza hukukunda illiyet bağı, kasten ve taksirle yaralama veya öldürme suçları gibi yalnızca neticeli suçlarda ortaya çıkan bir kavramdır.¹⁰

İlliyet bağı kavramı ile ilişkili bir diğer kavram ise objektif isnadiyet kavramıdır. Objektif isnadiyet; neticenin yani zararın, failin fiilinin eseri olup olmadığının araştırılması olarak tanımlanmakta olup objektif isnadiyet olmazsa failin sorumluluğu söz konusu olamaz.^{6,8} Birçok durumda zarara neden olan veya zararı etkileyen başka faktörler de söz konusu olabildiğinden, zarara neden olan durumun tam olarak ortaya çıkarılabilmesi için mutlaka objektif isnadiyetin de araştırılması gereklidir. Örneğin bir yaralama suçunda, oluşan yaraların ölüme sebep olmasında failin fiilinin dışında, olgunun tedavi alınması, hatalı tedavi yapılması, araya giren başka sebeplerin bu sonuca etkili olması gibi çok sayıda etken söz konusu olabilir. Bu durumda; yaralanma ile ölüm arasında illiyet bağı kurulurken, sonucun yaralama fiiline bağlanıp bağlanamayacağı, yani objektif isnadiyetin bulunup bulunmadığı da sorgulanmalıdır.

Aynı şekilde illiyet bağı, sorumluluk hukukunun da en önemli şartlarından biri olup özellikle kusursuz sorumlulukta olduğu gibi kusurun aranmadığı durumlarda daha da önem kazanmaktadır.¹¹

İLLİYET BAĞI TANIMI

İlliyet bağı kavramını tanımlayabilmek için öncelikle konuya ilişkin bazı kavramların açıklanması gerekmektedir:

Neden: Bir sonucun meydana gelmesine yol açan olay, sebep olarak açıklanmaktadır.⁹

Neden olma: Bir şeyin olmasına ya da meydana gelmesine yol açma, sebep olma olarak ifade edilmektedir. Daha geniş anlamıyla sonucu oluşturan nedensel akışın içerisinde bir koşulun bulunması, yani bir olgunun başka bir olgu açısından belirleyici olması olarak ifade edilmektedir.^{5,9,12}

Nedensellik: Neden kavramından türemiş olup sebebiyet veya illiyet kavramlarıyla aynı anlamda kullanılmaktadır.^{9,13}

İlliyet bağı: Dış dünyada ortaya çıkan değişiklik (netice) ile bu değişikliği doğuran neden (hareket)

arasında kurulan bağı karşılamak için kullanılan bir kavramdır.^{9,13} Bir başka deyişle belli bir sonucun sebebe bağlanabilme durumunu belirten bir kavramdır. Bu bağlamda; bir olgunun varlığının bir diğerine bağlı olması durumunda, iki olgu arasındaki illiyet bağı kurulmuş olmaktadır.⁵ Sonuç olarak kronolojik açıdan değerlendirmede birinci olgunun (sebebe), ikinci olgudan (sonuç) önce gelmiş olması gerekmektedir.⁵

İLLİYET BAĞINA İLİŞKİN ÖZEL DURUMLAR

İlliyet bağının değerlendirilmesi ile ilgili özel durumlarda bazı teoriler ortaya konmuş olup, öne çıkan teorilere aşağıda değinilmiştir.

a. Alternatif (İkili-Seçimlik) Nedensellik

Alternatif nedensellikte birbirinden bağımsız meydana gelen koşullar mevcut olup, bu koşulların her biri neticeyi meydana getirebilecek niteliktedir.⁵

Örneğin (A) tarafından ateşli silah ile kafasından ağır şekilde yaralanan (C)'de, ambulansla hastaneye kaldırılırken hekim/paramedik tarafından iyi tespit yapılmadığı için ambulansın kaza yapması nedeniyle boyun kırığı ve genel vücut travması oluşmuş ve (C) ölmüştür. Olayda, (A) ve hekim/paramedığın davranışları, neticenin oluşması bakımından eşit olarak kabul edilmektedir.

Bu teoriye göre “aynı anda tesir eden ve tek başına neticeyi meydana getirebilecek alternatif şartların her birinin netice bakımından nedensel olduğu” kabul edilmiştir.⁵ Bu durumda, sonucun hangi sebebe bağlı olduğunun ayrımı da mümkün değildir.

b. Kümülatif Nedensellik

Birbirinden bağımsız meydana gelen birden çok şartın her biri tek başına sonucu meydana getirememekte, ancak bu şartların birleşmesi ile sonuç meydana gelmektedir.⁵ Burada şartlardan hiçbirinin tek başına yeterli olmadığı, ancak bu şartların bir araya gelmesiyle neticenin sebebini oluşturdukları anlaşılmaktadır.⁵

Örneğin hasta için hekim (A) tarafından yazılan ilaç, bundan habersiz olan hekim (B) tarafından yazılan ilaç ile etkileşmiş, tek başına toksik etki görülmeyecek dozdaki 2 ilacın etkileşimi ile toksik etki ortaya çıkmış ve hasta ölmüştür. Bu nedensellikte her

iki şartın birleşmesi ile birlikte olayın meydana gelmesi gerekmektedir.

Yukarıdaki örnekte, faillerden her birinin sadece kendi hareketlerinin sonuçlarından sorumlu oldukları düşünüldüğünde, sonucu tek başına faillerden birinin eylemine bağlamak mümkün olamaz. Bu durumda, faillerin eylemlerinin ölüm ile nedensellik bağı olduğu açık olmakla birlikte, her bir eylemin tek başına ölüme neden olmak için yeterli olmadığı dikkate alınarak isnadiyet açısından objektif isnadiyet teorisinin uygulanması uygun olacaktır.⁵

c. Nedenselliğin Atipik Gelişimi

Burada ortaya çıkan netice, failin hareketi ile ilişkili olmakla birlikte aslında netice, fail tarafından düşünülmeyen başka bir sebepten meydana gelmektedir. Mağdurun veya 3. bir kişinin taksirli ya da kasıtlı hareketlerinin nedensellik sürecine katılması ile bu durum ortaya çıkmaktadır. Failin başlattığı sebepler serisinin bir devamı olarak netice ortaya çıktığından, failin başlangıçta yaptığı hareket ile oluşan netice arasında nedensellik bağlantısı kurulur. Ancak burada, objektif isnadiyet açısından değerlendirme yapılması önemlidir.

Örneğin cerrah (A) tarafından yapılan bir ameliyatta batında yabancı cisim unutulmuş hasta, 2. girişimi beklerken yoğun bakımda çıkan yangın nedeniyle ölmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken nokta; (A)'nın hareketi (batında yabancı cisim unutulması) ile netice (çıkan yangında ölme) arasında nedensellik ilişkisinin bulunmamasıdır.

d. Varsayılan Nedensellik

Varsayılan nedensellik ise nedenselliğin saptanmasında yedek şartların dikkate alınıp alınmayacağına ilişkin özel bir durumdur.⁵ Örneğin zaten kanserden ölmek üzere olan hastaya hatalı ilaç verilmiş ve bu ölüme neden olmuştur. Bu durumda “hatalı işlem olmasaydı dahi hasta ölecekti” savunması karşısında varsayımsal illiyet kavramından yararlanılır.⁵ Öncelikle kişi onu zaten öldürecek hastalıktan dolayı değil, hatalı ilaç verilmesinden ölmüştür. Kişide kısa sürede ölüme neden olacak hastalık olmasa dahi eylem ölüme neden olacaktır.⁵ Bu nedenle esas hastalığın ölüme neden olma ihtimali ne kadar yüksek olursa olsun, kişinin bundan öleceği sadece bir varsayımdan

ibarettir.⁵ Kişinin ölümüne, bağımsız 2. eylem neden olmuştur. Buradaki nedensellik bağlantısı, netice ile onun sebebi arasında kurulmaktadır.

e. Öne Geçen Nedensellik

Neticeye yönelik bir koşul daha etkisini meydana getirmeden, başka bir koşul bağımsız şekilde öne geçerek neticeye neden oluyorsa, öne geçen nedensellik durumundan söz edilir.⁵ Burada ilk şart, netice açısından etki gösterememiş ve neticenin sebebini meydana getirememiştir. Böylece ilk şart, meydana gelen neticenin illiyet bağı kurulmasına etkili bir faktör olamamaktadır. Varsayımsal nedensellik başlığı altında aktarılan örnekte olduğu gibi hasta zaten kanserden ölmek üzere iken, araya giren hatalı ilaç verilmesi, kanseri geride bırakarak ölüme neden olmuştur.

f. Toplu Kararlarda Nedensellik

Bir hastanın tedavisi ile ilgili konsey kararı oy çokluğu ile kararlaştırılmış ve sonrasında konsey kararı sonucu uygulanan tedavinin hastanın sağlığını kötü yönde etkilediği öne sürülerek tüm konsey üyeleri hakkında dava açılmışsa, konsey üyeleri, kendi oyu olumsuz olsaydı dahi yine de bu kararın alınacağına, bu sebeple oylarının aslında etkisiz olduğuna yönelik bir savunma yapamazlar.

g. İhmal Suçlarda Nedensellik

Kanunun öngördüğü emrin yerine getirilmemesi şeklinde tanımlanan ihmal suçlarında (TCK-Md.83, TCK-Md.88 vb.) ihmal suç tipleri açık şekilde belirtilmekle birlikte kanunda açık bir şekilde belirtilmemiş olsa da kişilerin kanunen yapmaları gereken görevleri ve failin garantör olduğu durumlarda eylemsizlik ile sonuç arasında nedensellik bağı olduğu kabul edilir.⁵ Bu garantörlük kanuni düzenlemelerden, sözleşmelerden, failin neden olduğu tehlikeli bir durumdan kaynaklanabilir.⁵ Bu durumda, fail kendisinden beklenen bir davranışı yapmamış ve bu da zararlı sonuca neden olmuştur.⁵

Hâkim görüş; neticenin gerçek sebebinin ihmal olmayacağı ancak kabul edilebileceği yani hukuken beklenen hareket yapılmış olsaydı netice meydana gelmeyecekti denebiliyor ise illiyet bağının bulunduğu yönünde olmaktadır.^{14,15}

Doktrinde bir görüşe göre ihmal edilen hareket yapılmış olsaydı, neticenin çok yüksek bir ihtimalle engellenebileceği açıklanabiliyorsa ihmalin nedenselliğinden söz edilebilmektedir.¹⁶ Çünkü bir kimse- nin ihmal ile gerçekleştirdiği neticeden sorumlu tutulabilmesi için her şeyden önce ihmalin neticeyi önleyebilir durumda olması gerekmektedir.¹⁵ Bu durumda, yükümlülük ihmalinde bulunan kişilerin başka kişilerin görevlerini tam olarak yapması hâlinde sonucun önlenebileceğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulmaları da mümkün değildir.

g. Taksirli Suçlarda Nedensellik

Özen yükümlülüğüne aykırı davranışlarda ortaya çıkan zararlarda, davranışın hukuka uygun şekilde yapılmış olması hâlinde zarar ortaya çıkmayacak ise illiyet bağından bahsedilebilir. Oluşan zararda birden fazla fail söz konusu ise her biri kendi kusurları oranında sorumlu olacaktır.⁵

İLLİYET BAĞI TEORİLERİ

Ceza hukukunda, neticeli suçlarda neticenin meydana gelmesinde birçok hareketin rol oynaması nedensellik bağı konusunda farklı teorilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu konuda; şart teorisi, uygun sebep teorisi, etkin sebep teorisi, önem teorisi, insani sebep teorisi gibi birçok teori ortaya çıkmıştır.^{4,5,17-19}

Hukukumuzda genel olarak şart teorisinin benimsendiği söylenebilir.¹⁸ Yargıtay da kararlarında şart teorisini uygulamaktadır.¹⁸ Yargıtaya göre şart teorisi doğrultusunda illiyet bağı tespit edilerek gerçekleşen neticenin faile isnat edilip edilemeyeceği araştırılmalıdır.^{18,20} Bu nedenle şart teorisi üzerinde ayrıntılı olarak durulacak olup diğer teorilerden de kısaca bahsedilecektir.

a. Şart Teorisi

Şart teorisine göre neticeyi oluşturan çok sayıda neden ortaya çıkmakta ve bu nedenlerin hepsi netice açısından nedensellik değeri taşımaktadır.^{4,6,21} Başka bir ifadeyle neticeye sebep olan tüm şartlar eş değerdedir.^{4-6,21} Dolayısıyla şart teorisi, “şartların eş değerliliği” şeklinde de ifade edilmektedir.^{6,21} Bir netice, birden çok şartın birlikteliği sonucu meydana gelir ve bu şartların her biri neticenin ortaya konulmasında gereklidir.²¹

Şart teorisi çerçevesinde 2 teori ileri sürülmektedir. Bunlar; şartların eşitliği formülü ve kanuna uygun şart formülüdür.^{5,18,21}

Şartların eşitliği formülü: “*Conditio sine qua non=olmazsa olmazdı*” şeklinde ifade edilmekte olup bu formüle göre failin eylemini yok farz ettiğimizde, meydana gelen olayda “*netice oluşmazdı*” denebiliyorsa, o eylemin nedensellik değeri taşıdığı kabul edilmektedir.^{5,6,17,19,21,22} Buna karşılık, bir hareketi yok farz ettiğimizde “*netice yine de oluşabilirdi*” denebiliyorsa, o hareketin olaydaki neticeye yol açmadığı kabul edilir.^{5,6,17,19,22} Ancak varsayımsal nedensellik ve alternatif nedensellik gibi illiyet bağına ilişkin birtakım özel durumlarda, “*olmazsa olmazdı*” formülünü kullanmak hatalı neticelere yol açabilmektedir.⁶

Kanuni şart formülü: Kişinin hareketi sonrası ortaya çıkan süreçte, meydana gelen eylem ile dış dünyada oluşan değişiklikler arasında, doğa kanunları doğrultusunda bir ilişki bulunmalıdır.^{6,21} Kişinin eylemi ile bağlantı içinde kanunda öngörülen netice (tipik netice) meydana gelmişse, olayda illiyet bağının var olduğu kabul edilir.^{6,21}

b. Etkin Sebep Teorisi

Neticenin meydana gelmesinde, mevcut şartlar içerisinde en büyük etkinin ortaya çıkmasını sağlayan şartı sebep sayan teoridir.^{4,19} Etkin sebep, neticeyi meydana getiren, onu yaratan durumdur.¹⁹ Ancak bu teoride, sonuca etkili olan faktörlerden hangisinin etkin sebep olduğunu belirlemek konusunda bazen zorluk yaşanabilmektedir.^{4,19} Örneğin A, balkonda kenarlıklardan aşağı doğru bakarken B, arkasından gelip A'ya silahla ateş etmiş ve A, kurşunun bacağına isabet etmesi sonrası sendeleyerek balkondan düşmüş ve hayatını kaybetmiştir. Bu olayda; A'nın ölümüne sebebiyet veren etken etkin sebep A'nın yüksekten düşmesi olarak alınırsa B'nin sorumluluğu ortadan kalkacak ve yanlış değerlendirme yapılmış olacaktır.

c. Son Şart Teorisi

Son şart teorisine göre sebep; neticeyi meydana getirebilecek tüm şartlar arasında en son eklenen ve isnat yeteneğine sahip insan tarafından meydana getirilen şart olarak tanımlanmaktadır.^{4,5,19} Bu teori de birtakım eleştirilerden kurtulamamıştır.^{5,19} Örneğin A,

B'yi öldürmek niyetiyle ona içinde patlayıcıların olduğu bir kutu hediye etmiş, B ise kutuyu açarak hayatını kaybetmiştir. Son şart teorisine göre kronolojik olarak son gerçekleşen koşul B'nin kutuyu açması olduğundan A'nın sorumluluğu ortadan kalkmış olacak ve bu durumda yanlış bir değerlendirme yapılmış olacaktır.⁵

d. Uygun Sebep Teorisi

Uygun sebep teorisinde; failin yaptığı hareketin söz konusu sonucun oluşmasında elverişli bulunması gerekir.^{19,21} Buradaki en önemli husus, belirli bir nedenin, belirli bir sonucu meydana getirmeye elverişli ve uygun olup olmadığıdır.¹⁹ Bir başka deyişle, hayatın normal akışı içinde ve yaşam denemelerine göre bir fiil, söz konusu zararın meydana gelmesine neden olmuşsa uygun illiyet bağının olduğu kabul edilmektedir.²³ Bu kuramın önemli sonucu; hareketin yapılması sırasında olası görünmeyen, olağan dışı ve anormal sonuçlara, failin neden olduğunun kabul edilmeyeceğidir.^{19,21} Örneğin yaralandığı için hastaneye kaldırılan kimsenin hastanede meydana gelen bir yangın sonucunda ölmesi durumunda o kişinin yaralanmasına neden olan kimse açısından nedensellik kabul edilemez. Çünkü hastanelerde yangın meydana gelmesi tamamıyla istisna olup atipik bir olaydır. Yaralama, bu olay için uygun bir neden olarak değerlendirilmemektedir.¹⁹

İLLİYET BAĞINI KESEN SEBEPLER

Bir zararı oluşturabilecek nitelikteki bir sebebin gerçekleşmesi sonrası, diğer bir sebep gerçekleşmiş ve birinci sebep henüz zararlı sonucu oluşturamamışken, diğer sebep zararlı sonucu oluşturmuşsa, bu duruma “illiyet bağının kesilmesi” denir.²⁴

İlliyet bağının kesilebilmesi için uygun sebep olması açısından olaylardan birinin yoğunluğunun, diğer olayları önemsiz bir duruma sokması gerekmektedir.²⁴ Başka bir deyişle, sonucu ortaya çıkaran etkenlerden birinin, o sonucun ortaya çıkmasındaki uygunluk derecesi diğer etkenleri önemsiz hâle getiriyorsa, bu durumda diğer etkenler ile sonuç arasındaki illiyet bağı kesilmiş olmaktadır.²⁴ Öne çıkan sebep, diğer sebepler ile zarar arasındaki nedensellik bağını koparmaktadır.²⁴ Zararı oluşturan sebebe “gerçek sebep”, gerçek sebep olmasaydı zararı oluşturan

maya elverişli olan sebebe ise “farazi sebep” denilmektedir.²⁴

Türk hukuk sisteminde; mücbir sebep, zarar görenin ağır kusuru ve 3. kişinin ağır kusuru illiyet bağına kesen sebepler olarak belirtilmektedir.²³ Buna göre;

Mücbir sebep; kişinin kendisinin kontrolü dışında oluşan, genel bir davranış normunun veya borcun ihlaline kaçınılmaz bir şekilde yol açan, öngörülmesi ve karşı konulması mümkün olmayan, doğüstü bir olay olarak ifade edilebilir.¹¹ Deprem, heyelan gibi doğal afetler mücbir sebebe örnek olarak gösterilebilir.^{23,25}

Zarar görenin ağır kusuru; zararlı neticenin oluşmasında kast veya ağır ihmal derecesindeki kusurun zarar görende bulunmasıdır.^{4,23,25} Bu durum, illiyet bağına keserek failin sorumluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Örneğin gerekli tıbbi müdahalenin reddedilmesi, tedavi için başvuruda gecikme gibi sebepler zararı doğurmuş ise bu durum illiyet bağına kesmektedir.

Üçüncü kişinin ağır kusuru; bu durum da failin sorumluluğunu ortadan kaldırmaktadır.^{4,23} Özellikle tıbbi girişim ve işlemlerin hatalı veya geç yapılması gibi durumlar, zararın ortaya çıkmasına neden olmuş ise bu durumda yaralanmaya neden olan kişinin eylemi ile zarar arasındaki illiyet bağı kesilmektedir.

ADLI-TIBBİ DEĞERLENDİRMEDE İLLİYET BAĞI

Medikolegal değerlendirmelerde, sıklıkla fiil ile zarar arasındaki nedensellik (illiyet) bağına araştırılması gerekir. Basit ve mekanik şekilde, neden-sonuç ilişkisi gibi anlaşılrsa da yukarıda açıklandığı üzere, illiyet bağı kavramı ve türleri, illiyet bağına kesen sebepler ve isnadiyetin değerlendirilmesi, bilirkişi incelemelerinde mutlaka göz önünde bulundurulması gereken öğelerdir.

Bilirkişilerin illiyet bağı konusunda değerlendirme yaparken, konu ile ilgili hukuki bakış açısını bilmeleri, değerlendirmelerini objektif ve bilimsel dayanaklara göre yapmaları, adli yanılğı oluşmaması için şarttır. Yukarıda konu ile ilgili yapılan açıklama-

ların, medikolegal değerlendirmelerde illiyet bağı kavramı için bir temel oluşturabileceği düşünülmektedir.

Medikolegal değerlendirmelerde, genellikle zarara neden olan faktörler birden fazladır. Bireylerde ortaya çıkan lezyonlar, soruşturma/yargılama konusu olay ile oluşan zararlara kişide var olan diğer hastalık ve özelliklerin etkisi, zarar gören kişinin kusuru (tedaviyi kabul veya reddetme, tedavi uyumu gibi), özellikle birden çok disiplin tarafından değerlendirme ve desteğe ihtiyaç duyulan olgularda bu disiplinlerden veya kişilerden herhangi birinin kusuru, yapılan tıbbi girişimlerin doğruluğu ve zamanlaması, sonradan meydana gelen diğer yaralanmalar, rehabilitasyon sürecinin etkinliği gibi bir çok durum illiyet bağına değerlendirilmesi sırasında dikkatli bir şekilde incelenmelidir.

Sorumluluktan bahsedilebilmesi için illiyet bağına varlığı şart olup nedensellik bağına kesen sebeplerin olması hâlinde sorumluluğun da olmayacağı anlaşılmaktadır. Bu nedenle çoğu durumda ortaya çıkan tüm zararın faile bağlanmasında zorluk yaşanmakta, zarar ile zarara neden olan eylem arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve her birinin ayrı ayrı zarara neden olup olmadığına ya da katkısının olup olmadığına tespit edilmesi çok önemli olmaktadır. Bir başka ifadeyle zarar ile zarara neden olan fiil arasında basit ve düz mantıkla bir ilişki kurulabilse de tıbbi zararlarda etkili diğer faktörlerin de mutlaka tartışılması ve bu durumların bilirkişi raporları ile istem makamlarına bildirilmesi hakkaniyete uygun kararlar için gereklidir.

İlliyet bağına değerlendirilmesi istenen durumlarda, bilirkişilerin sorulan hususun ceza veya tazminat davası ile ilgili olup olmadığı hususunu da gözeterek;

- Oluşan olayın meydana getirdiği zararı,
- Bu zararın artmasına neden olabilecek diğer faktörleri,
- İlliyet bağına kesilmesine neden olan durumları,
- Oluşan zarar ile meydana gelen fiil arasındaki bağlantıyı değerlendirmesi, objektif bir inceleme için şarttır.

Sonuç olarak illiyet bağının doğru değerlendirilmediği olaylarda, hukuk bakış açısı ile zarardan sorumlu olmadığı hâlde zararın faile bağlanması adli yanılırlara neden olabilmekte, bu durumda bilirkişilerin gerçeğe aykırı değerlendirmeleri, bilirkişiler açısından ceza ve tazminat sorumluluğunu doğurabilmektedir. Bilirkişilerin düzenledikleri raporların hem hakkaniyete uygun kararlar verilmesindeki rolünün azımsanmayacak kadar büyük olması nedeniyle hem de bilirkişilerin ileride herhangi bir yasal sorumlulukla karşılaşmalarına adına, uygulamalarındaki hukuksal kavramları bilmelerinin, hukuk okuryazarı olmalarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya

herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Ekin Özgür Aktaş; **Tasarım:** Ekin Özgür Aktaş, Ahsen Kaya, Koray Yılmaz; **Denetleme/Danışmanlık:** Ekin Özgür Aktaş, Ahsen Kaya; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Koray Yılmaz; **Analiz ve/veya Yorum:** Ekin Özgür Aktaş, Ahsen Kaya, Koray Yılmaz; **Kaynak Taraması:** Ekin Özgür Aktaş, Ahsen Kaya, Koray Yılmaz; **Makalenin Yazımı:** Ekin Özgür Aktaş, Ahsen Kaya, Koray Yılmaz; **Eleştirel İnceleme:** Ekin Özgür Aktaş, Ahsen Kaya, Koray Yılmaz; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Ekin Özgür Aktaş, Ahsen Kaya, Koray Yılmaz.

KAYNAKLAR

- Resmî Gazete (17.12.2004, Sayı: 25673) Ceza Muhakemesi Kanunu. Erişim tarihi: 12.03.2022 [\[Link\]](#)
- Resmî Gazete (4.2.2011, Sayı: 27836) Hukuk Muhakemeleri Kanunu. Erişim tarihi: 12.03.2022 [\[Link\]](#)
- Polat O. Adli tıp: tıpla hukukun kesiştiği yer. Akgöl J, editör. Farklı Boyutlarıyla Sağlık. 1. baskı. Çanakkale: Rating Academy Yayınları; 2020. p.27-33.
- Eren F. Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi. No. 361. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları; 1975.
- Boz B. Ceza hukukunda nedensellik bağı [Yüksek lisans tezi]. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi; 2016. Erişim tarihi: 05.03.2022 [\[Link\]](#)
- Sözüer A. Ceza Hukuku Özel Hükümler. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Adalet Ön Lisans Programı; 2015. p.7-12. Erişim tarihi: 21.03.2021 [\[Link\]](#)
- Sözüer A. Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş ve Pratik Çalışma Notu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi; 2015. p.11-21. [\[Link\]](#)
- Özgenç İ. Suçun Yapısal Unsurları. Ceza Hukukuna Giriş. Özgenç İ, Üzümez İ, editörler. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2476 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1447. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi; 2012. p.18-35.
- Akbulut B. Tıp Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı. Türk Alman Tıp Hukuku Sempozyumu. Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları; 2008. p.209-308.
- Sözüer A. Ceza Hukuku Genel Hükümler. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ceza Hukuku Genel Hükümler Lisans Programı. 274 p.168. Erişim tarihi: 07.04.2021 [\[Link\]](#)
- Evren Ç. İdarenin sorumluluğunu etkileyen neden olarak mücbir sebep [Force majeure as a reason that affects the liability of administration]. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 2010;14(1):263-97. [\[Link\]](#)
- Tüccar A. Epistemolojik arka planı ile David Hume'un nedensellik eleştirisi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2005. Erişim Tarihi: 01.03.2022 [\[Link\]](#)
- Erem F. Nedensellik bağı ve ümanist doktrin [Causality and philanthropist doctrine]. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 1968;25(3):1-21. [\[Crossref\]](#)
- Koca M, Üzümez İ. İhmalî Suçlar. Türk Ceza Hukuku Genel Hükümleri. 14. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2012. p.347.
- Hakeri H. İhmalî Suçları Açıklayan Teoriler. Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmalî Suçların Çeşitleri. 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2003. p.227-48.
- Hakeri H. Kanun'un Nedensellik Bağına İlişkin Olarak Benimsediği Teori Hangisidir? Sorularla Ceza Hukuku. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları; 94; 2005. p.56.
- Doğan K. Neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış suç [Doktora tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi; 2010. Erişim Tarihi: 26.02.2022 [\[Link\]](#)
- Akbulut B. Kasten öldürme suçu (TCK m.81) [The crime of wilful murder (TPC Art. 81)]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 2020;24(4):273-357. [\[Crossref\]](#)
- Darende Mİ. Ceza Hukukunda Nedensellik Bağı. p.8. [\[Link\]](#)
- Yargıtay Ceza Genel Kurulu 2017/271 E. 2017/278 K. Erişim Tarihi: 28.02.2022 [\[Link\]](#)

21. Yıldız T. Türk Ceza Kanunu'nun 451. Maddesi ve Adli Tıp Boyutu [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2001. Erişim Tarihi: 24.02.2022 [\[Link\]](#)
22. Karaaslan R. Ölüm veya yaralanma ile sonuçlanan yasadışı araba yarışlarının olası kast-bilinçli taksir ayırımı ve objektif isnadiyet teorisi çerçevesinde değerlendirilmesi [An evaluation of illegal car races resulting in death or injury based on the separation of intention and conscious negligence and theory of objective imputation]. Türkiye Barolar Birliği Dergisi. 2019;145:203-72. [\[Link\]](#)
23. Pakel ED. Tıp hukukunda izin verilen risk [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi; 2019. Erişim tarihi: 20.02.2022 [\[Link\]](#)
24. Koşar G. Haksız fiil sorumluluğunda kusur ve etkisi [Doktora tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi; 2019. Erişim tarihi: 25.02.2022 [\[Link\]](#)
25. Kuluçlu E. Sayıştay hesap yargısında illiyet bağı kavramı [The concept of causal relation in account trial of the Turkish court of accounts]. Sayıştay Dergisi. 2014;93:87-104. [\[Link\]](#)